

1 Jaké náklady jsou spojeny se soudním řízením a kdo je obvykle nese?

Obecně lze říci, že náklady vznikají na straně státu, účastníků řízení i osob na řízení zúčastněných (jde zejména o náklady důkazů), přičemž plní dvě funkce – preventivní a sankční.

Občanský soudní řád (dále jen OSŘ) obsahuje demonstrativní výčet nákladů, které mohou při občanském soudním řízení vzniknout. Jedná se o hotové výdaje účastníků a jejich zástupců (kupř. jízdné, stravné, nocležné), soudní poplatky, ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců, náklady důkazů (kupř. svědecké a znalečné), odměna a hotové výdaje notáře jako soudního komisaře, odměna a hotové výdaje správce pozůstalosti, tlumočné či odměna za zastupování, je-li zástupcem advokát, notář nebo patentový zástupce. Dále náhrada za daň z přidané hodnoty nebo odměna pro mediátora. Nejedná se však o konečný výčet. Za náklady řízení tak mohou být považovány i další náklady, které byly účastníkem placeny v bezprostřední spojitosti se soudním řízením.

V zásadě platí účastník náklady řízení, které vznikají jemu osobně a jeho zástupci. Byl-li účastníku ustanoven zástupcem nebo opatrovníkem advokát, platí stát jeho hotové výdaje i odměnu za zastupování, popř. též náhradu za daň z přidané hodnoty.

Placení soudního poplatku podrobně upravuje zákon o soudních poplatcích. V běžném sporném řízení platí soudní poplatek zpravidla žalobce. Zákon také stanovuje, které osoby nebo která soudní řízení jsou od soudního poplatku osvobozeny (např. řízení ve věcech opatrovnických, péče soudu o nezletilé, osvojení, vzájemné vyživovací povinnosti rodičů a dětí, pozůstalostních v prvním stupni řízení, svéprávnosti).

Významné je odlišení povinnosti platit náklady řízení a povinnosti nahradit náklady řízení. Účastník řízení platí náklady řízení zejména v jeho průběhu tak, jak mu vznikají, při uplatnění zásady zájmové (náklady platí ten, kdo procesní úkon činí nebo v jehož je zájmu). Náhrada nákladů řízení nastupuje až poté, co byly náklady zaplacený. Náhrada nákladů je uložena soudním rozhodnutím na základě zásady úspěchu ve věci či zásady zavinění.

Jsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné, může soud při rozhodování o nákladech řízení využít zmírňovací tzv. moderační právo soudu, kdy účastníkovi zcela nebo zčásti náhradu nákladů řízení nepřizná. Jedná se o pojistku pro nepřiměřeně tvrdý dopad aplikace zásady úspěchu ve věci a zásady zavinění.

2 Co je přesně právní pomoc?

V civilním řízení se jako jedna z hlavních zásad promítá zásada rovnosti, k jejichž zárukám můžeme řadit mimo jiné i právo na právní pomoc. Právo na právní pomoc náleží od začátku a v každém řízení.

Podle OSŘ lze v občanském soudním řízení za právní pomoc považovat:

- Ustanovení zástupce na žádost účastníka (§ 30 odst. 1 OSŘ),
- Ustanovení zástupce z řad advokátů, vyžaduje-li to ochrana zájmů účastníka nebo jde-li o řízení, v němž je povinné zastoupení advokátem (§ 30 odst. 2 OSŘ),
- Osvobození účastníka od soudních poplatků zčásti či zcela (§ 138 OSŘ),

Okrajově lze hovořit i o poučovací povinnosti soudu jako o právní pomoci pro účastníky řízení.

Samostatně stojí kategorie právní pomoci zajištěná Českou advokátní komorou. Tato pomoc je vymezena zákonem o advokacii, který upravuje právo každého, který nesplňuje podmínky pro ustanovení advokáta soudem ani si nemůže zajistit poskytnutí právních služeb jinak, tak, aby mu Česká advokátní komora určila na základě jeho žádosti advokáta k poskytnutí právní rady nebo právní služby.

Žadatel tak má právo na bezplatnou právní radu za podmínky, že jeho průměrný měsíční příjem za období 6 kalendářních měsíců předcházejících podání žádosti nepřesahuje trojnásobek životního minima jednotlivce nebo osob s ním společně posuzovaných podle zákona upravujícího životní a existenční minimum, a který není ve věci, v níž žádá poskytnutí právní rady, zastoupen jiným advokátem nebo jinou osobou oprávněnou poskytovat právní služby (dle § 2 odst. 2 písm. a) zákona o advokacii).

V případě, kdy žadatel shora uvedené podmínky splní, je mu poskytnuta bezplatná právní rada v minimální délce 30 minut, nejvýše do vyčerpání 120 minut délky právní rady za každý kalendářní rok.

Zákon o advokacii současně umožňuje poskytnutí jednorázové právní rady neurčenému počtu osob umístěných v zařízení pro zajištění cizinců podle zákona upravujícího pobyt cizinců na území České republiky nebo přijímacího střediska podle zákona o azylu, a to na základě podnětu jejich provozovatele. Dle zákona o advokacii lze požádat také o poskytnutí právní služby.

3 Jaké jsou požadavky k tomu, aby mohla být přiznána právní pomoc?

Soud může účastníka řízení (případně vedlejšího účastníka) na návrh osvobodit od soudního poplatku zčásti, odůvodňují-li to poměry účastníka a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Soud může účastníka výjimečně osvobodit od soudních poplatků zcela, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody.

Osvobozena může být jak fyzická, tak právnická osoba.

Účastníku řízení nesmí být znemožněno uplatňovat nebo bránit své právo u soudu jen proto, že se nachází v nepříznivé majetkové situaci. Soud přihlíží zejména k celkovým majetkovým poměrům žadatele, k výši soudního poplatku, k nákladům, které si pravděpodobně vyžádá, k dokazování a k povaze uplatněného nároku. U fyzických osob bere v úvahu jejich sociální poměry, zdravotní stav apod. U právnických osob a u fyzických osob, které jsou podnikateli, přihlíží rovněž k povaze jejich podnikatelské nebo jiné činnosti, stavu a struktuře majetku a platební schopnosti.

O zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva se jedná zejména tehdy, jestliže již ze skutkových tvrzení žadatele je nepochybné, že mu ve věci nemůže být vyhověno. Svěvolným uplatňováním nebo bráněním práva je zejména šikanózní výkon práva nebo zjevné oddalování splnění povinností, která dlužníka nepochybně zavazuje.

Splňuje-li účastník podmínky pro osvobození od soudního poplatku a je-li to třeba k ochraně jeho zájmů, ustanoví mu soud na jeho žádost zástupce. Právo na ustanovení zástupce však nevzniká automaticky, jsou-li řízení nebo účastník osvobozeny od soudního poplatku ex lege (tj. na základě zákona o soudních poplatcích). I v těchto případech, musí být splněny výše uvedené podmínky pro osvobození od soudních poplatků podle občanského soudního řádu. Advokát jako zástupce bude ustanoven zástupcem tehdy, vyžaduje-li to ochrana zájmů účastníka nebo jde-li o řízení, v němž je zastoupení advokátem (či notářem) povinné.

Takovému účastníkovi nelze uložit jednak složení zálohy na náklady důkazů, které sám navrhl nebo které soud nařídil o skutečnostech jím uvedených (nebo v jeho zájmu, § 141 odst. 1 OSŘ) a jednak ani náhradu nákladů, které vznikly státu (§148 odst. 1 OSŘ). Hotové výdaje a odměnu za zastupování ustanovenému advokátovi platí stát.

Návrh účastníka na osvobození od soudních poplatků může být podán současně se žalobou (návrhem na zahájení řízení) nebo kdykoliv v průběhu řízení až do pravomocného rozhodnutí soudu. Soud může ustanovit zástupce i před zahájením řízení, jestliže účastník hodlá za pomoci zástupce podat žalobu.

Soud o návrhu na osvobození od soudních poplatků rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustné odvolání.

V případě, že soud zamítne žádost na ustanovení zástupce, může se žadatel obrátit na Českou advokátní komoru a požádat o určení advokáta. V takovém případě má žadatel nárok na bezplatnou právní poradou za podmínek, že jeho průměrný měsíční příjem za období 6 kalendářních měsíců předcházejících podání žádosti nepřesahuje trojnásobek životního minima jednotlivce nebo osob s ním společně posuzovaných podle zákona upravujícího životní a existenční minimum, a který není ve věci, v níž žádá poskytnutí právní porady, zastoupen jiným advokátem nebo jinou osobou oprávněnou poskytovat právní služby (dle § 2 odst. 2 písm. a) zákona o advokacii).

Další možností je využití práva žadatele na poskytnutí právní služby určeným advokátem, a to bezplatně v případě, kdy to příjmové a majetkové poměry žadatele odůvodňují, nebo za úplat, pokud si žadatel nedokáže obstarat právní služby sám z jiných důvodů. I v tomto případě se žadatel obrací na Českou advokátní komoru.

4 Je právní pomoc poskytována ve všech typech řízení?

Právní pomoc podle OSŘ dopadá na všechna řízení, která se řídí ustanoveními OSŘ.

Poskytování právní pomoci Českou advokátní komorou dopadá i na situace mimo řízení před orgány veřejné moci ve formě právních porad, na oblast trestního a správního řízení a řízení před Ústavním soudem.

5 Existují v případě potřeby zvláštní postupy?

Zvláštní řízení v takových případech upraveno není.

6 Kde mohu získat formulář žádosti o právní pomoc?

Vzory upravuje Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 4/2017 ze dne 23. 10. 2017, č. j. 12/2017-OJD-ORG/36. Vzorový formulář jak pro fyzické, tak právnické osoby (Prohlášení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech pro osvobození od soudních poplatků a ustanovení zástupce a Prohlášení právnické osoby o majetkových poměrech a dalších rozhodných skutečnostech pro osvobození od soudních poplatků a ustanovení zástupce) je dostupný na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR.

Formuláře související s podáním žádosti o právní pomoc zajišťovanou Českou advokátní komorou jsou přílohami vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 120/2018 Sb., o stanovení formulářů žádosti o určení advokáta a formuláře podnětu k poskytnutí jednorázové právní porady a jsou dostupné na webových stránkách České advokátní komory.

7 Jaké dokumenty je třeba předložit spolu s formulářem žádosti o právní pomoc?

Veškeré dokumenty, které je potřeba přiložit, jsou uvedeny přímo v předmětném formuláři. Může se jednat o potvrzení zaměstnavatele ohledně příjmů z pracovního poměru nebo z příjmů z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr, dále pravomocný platební výměr orgánu vykonávající správu daně (příjmy z podnikání a z jiné samostatně výdělečné činnosti), pravomocné rozhodnutí o přiznání dávky nebo potvrzení plátce této dávky (příjmy z hmotného a sociálního zabezpečení), popřípadě jiné pravomocné platební výměry vykonávající správu daně (další příjmy).

8 Kde mám podat žádost o právní pomoc?

Návrh na osvobození od soudních poplatků lze podat u soudu, který vede řízení, pro které se osvobození žádá. O návrhu rozhoduje soud prvního stupně, a to i v případě, že se žádá o osvobození pro řízení po podání opravného prostředku.

Žádost o určení advokáta Českou advokátní komorou lze podat:

- a) písemně na adresu Česká advokátní komora, pobočka v Brně, nám. Svobody 84/15, 602 00 Brno nebo
- b) elektronicky s uznávaným elektronickým podpisem na adresu epodatelna@cak.cz nebo
- c) do datové schránky ČAK – ID datové schránky n69admd.

9 Jak zjistím, zda mám nárok na právní pomoc?

Soudy mají zákonem stanovenou obecnou poučovací povinnost (§ 5 OSŘ) a poskytují tak účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech. O právu podat návrh na osvobození od soudních poplatků nebo o ustanovení zástupce, je soud povinen účastníka poučit.

10 Pokud mám nárok na právní pomoc, jak mám postupovat?

Viz odpověď v bodu 3 pod názvem: Jaké jsou požadavky k tomu, aby mohla být přiznána právní pomoc?

11 Pokud mám nárok na právní pomoc, kdo vybere mého právníka?

O ustanovení zástupce rozhoduje na návrh účastníka soud. Vyžaduje-li to ochrana zájmů účastníka nebo jde-li o řízení, v němž je povinné zastoupení advokátem či notářem, ustanoví soud zástupce z řad advokátů. Určí přitom konkrétního advokáta, který je povinen poskytnout právní služby, ledaže by měl zákonný důvod pro odmítnutí (např. střet zájmů).

Rozhodování o žádostech o právní pomoc zajišťovanou Českou advokátní komorou spadá do kompetence předsedy této komory. Předseda ČAK pověří svým zastoupením při výkonu této pravomoci ředitelku pobočky ČAK v Brně.

Pro účely určení advokáta vede Česká advokátní komora seznam advokátů, kteří vyjádřili souhlas s poskytováním shora uvedené právní pomoci. Při určování advokáta k takovému poskytnutí právních služeb dbá Česká advokátní komora na to, aby advokáti byli určováni rovnoměrně, a to i s ohledem na charakter a složitost věci.

12 Jsou v rámci právní pomoci hrazeny veškeré náklady řízení?

Viz odpověď v bodu 1 pod názvem: Jaké náklady jsou spojeny se soudním řízením a kdo je obvykle nese?

Za vyřízení žádosti o určení advokáta k poskytnutí právní porady zajišťované Českou advokátní komorou musí žadatel České advokátní komoře uhradit poplatek ve výši 100 Kč. Od tohoto poplatku jsou osvobozeni např. držitelé průkazu ZTP nebo ZTP/P nebo osoby pobírající dávky pomoci v hmotné nouzi.

13 Pokud mám nárok pouze na omezenou právní pomoc, kdo ponese ostatní náklady?

Soud může poskytnout osvobození od soudních poplatků také jen zčásti nebo jen na část řízení (např. jen na řízení v prvním stupni) nebo jen pro některé soudní poplatky. Zbýlou část soudních poplatků je účastník povinen uhradit sám.

Byl-li účastník ustanoven zástupcem nebo opatrovníkem advokát, platí stát jeho hotové výdaje i odměnu za zastupování, popř. též náhradu za daň z přidané hodnoty.

14 Vztahuje se právní pomoc i na opravné prostředky?

Nerohodně-li soud jinak, vztahuje se osvobození od soudních poplatků na celé řízení, resp. do vydání pravomocného rozhodnutí. Osvobození od soudních poplatků se vztahuje jak na řízení v prvním stupni, tak na řízení odvolací (řádný opravný prostředek). Řízení o mimořádných opravných prostředcích (dovolání, žaloba na obnovu řízení, žaloba pro zmatečnost) však automaticky osvobozeno není a účastník může podat nový návrh na osvobození od soudních poplatků.

15 Může být přiznaná právní pomoc odňata před ukončením řízení (nebo i po ukončení řízení)?

Změní-li se poměry účastníka takovým způsobem, že již osvobození od soudních poplatků není důvodné, nebo jestliže soud dodatečně zjistí, že skutečné poměry účastníka osvobození neodůvodňovaly již v době, kdy bylo přiznáno, soud osvobození odejme. Zpětnou účinnost má takové opatření jen tehdy, jestliže tak soud výslovně rozhodne. Odejmout osvobození může soud jen do pravomocného skončení řízení.

Důvodem pro odnětí osvobození od soudních poplatků však není pouhá změna v pravidlech hodnocení poměrů žadatele, nebo změna názoru soudu na to, zda jde o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva.

V případě právní pomoci zajišťované Českou advokátní komorou platí, že Česká advokátní komora určení advokáta zruší, jestliže během poskytování právních služeb tímto advokátem v příslušné věci vyjde najevo, že příjmové a majetkové poměry klienta poskytnutí právních služeb neodůvodňovaly. Komora určení advokáta k bezplatné právní pomoci zruší také tehdy, jestliže během poskytování právních služeb tímto advokátem v příslušné věci vyjde najevo, že se příjmové a majetkové poměry klienta změnily tak, že poskytnutí právních služeb již neodůvodňují; určení advokáta Komora zruší k okamžiku změny těchto poměrů. I tak je ale advokát povinen po dobu 15 dnů ode dne, kdy došlo ke zrušení jeho určení k poskytování právních služeb, činit veškeré neodkladné úkony tak, aby klient neutrpěl na svých právech nebo oprávněných zájmech újmu. To neplatí, pokud klient advokátovi písemně sdělí, že na splnění této povinnosti netrvá.

16 Mohu napadnout nepřiznání právní pomoci?

Soud o návrhu na osvobození od soudních poplatků (popř. o jeho odnětí) rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustné odvolání, pokud o něm nerozhoduje poprvé až odvolací soud (poté je rozhodnutí konečné).

O určení advokáta Českou advokátní komorou rozhoduje předseda České advokátní komory (resp. jím pověřená ředitelka pobočky ČAK v Brně) ve správním řízení. Proti rozhodnutí lze podat správní žalobu.

17 Má žádost o právní pomoc za následek pozastavení běhu promlčecí lhůty?

Žádá-li účastník civilního soudního řízení při uplatnění práva, které podléhá promlčení, o právní pomoc současně při podání návrhu na zahájení soudního řízení, nebo v jeho průběhu, promlčecí lhůta po dobu trvání řízení neběží. Pokračuje-li běh promlčecí lhůty po skončení řízení, neskončí dříve než za šest měsíců ode dne, kdy začala znovu běžet.

Žádost o právní pomoc uplatněná u České advokátní komory nemá na běh promlčecí lhůty v zásadě vliv.

Poslední aktualizace: 21/07/2023

Za originální verzi stránky (v jazyce daného členského státu) odpovídá příslušné kontaktní místo Evropské soudní sítě. Překlad pořídily útvary Evropské komise. Je možné, že změny, které v originální verzi případně provedly orgány daného členského státu, nebyly ještě do překladů zapracovány. ESS-O ani Evropská komise neodpovídá ani neručí za informace a data, které tento dokument obsahuje či na které odkazuje. Předpisy v oblasti autorských práv členských států odpovědných za tuto stránku naleznete v právním oznámení.